

III.3. OVERZICHT PER MODULE

Per module wordt hieronder het onderwerp waarover het advies moet gaan nader afgelijnd en wordt bepaald wat de inhoudelijke eisen zijn die aan het advies gesteld wordt.

III.3.1. Module 1: Ondernemingsplan

Een ondernemingsplan (businessplan, investeringsplan) is een instrument om een onderneming kwalitatief en kwantitatief voor te stellen en daarin aan te geven wat de onderneming wil bereiken en hoe ze dat zal doen. Het plan kan zowel intern (als beheersinstrument) als extern (als communicatie-instrument naar banken, leveranciers...) gebruikt worden. Een businessplan evolueert mee met het bedrijf en moet regelmatig worden aangepast.

Het advies omvat de opmaak van een ondernemingsplan aan de hand van de "[Leidraad bij het opstellen van een ondernemingsplan](#)" van het Vlaams Agentschap Innoveren en Ondernemen. De noodzakelijke analyses zijn afhankelijk van de situatie waarin de onderneming zich bevindt. Hierna volgt een overzicht van de **acht adviesonderdelen** die het ondernemingsplan moet bevatten:

- Inhoudsopgave
- Samenvatting.
- Historiek van de onderneming: wat zijn de hoofdkenmerken van de onderneming (oprichtingsdatum, vennootschapsvorm, producten, evolutie van omzet en marge, personeelsbestand, solvabiliteit en jaarrekeningen).
- Missie en visie: wat doet de onderneming, waarom, voor wie. Wat is het doel van de onderneming op korte en lange termijn.
- Product of dienst: gedetailleerde beschrijving van producten of diensten; wat is uniek of vernieuwend; wat is het productieproces.
- Management en organisatie: de landbouwer/manager en zijn eventueel team moet over technische, commerciële, financiële, communicatieve en sociale vaardigheden beschikken; de organisatie bepaalt de taakverdeling, de aanwezige/vereiste competenties en de personeelskost; make or buy: wat is de kernactiviteit van het bedrijf en welke activiteiten besteedt het uit.
- Marktonderzoek en marketingstrategie: hoe groot is de markt, wat is de doelmarkt en wat is het marktaandeel; SWOT-analyse van de onderneming; hoe gaat de onderneming de doelen bereiken: keuzes bij producteigenschappen, prijszetting, distributie, promotie, vermarkting en korte ketenwerking.
- Financieel plan: een financierings- en aanwendingsplan (of balans), een resultatenrekening met kengetallen en een cashflowberekening.

In het ondernemingsplan moet bovendien de link gelegd worden met de mogelijkheden van PDPO-III-maatregelen met het oog op bedrijfsmodernisering, het verbeteren van het concurrentievermogen, sectorintegratie, innovatie, marktgerichtheid en het stimuleren van ondernemerschap. Het betreft geen afzonderlijk adviesonderdeel als dusdanig, maar moet wel aan bod komen doorheen de bespreking van de opgesomde adviesonderdelen.

(3) resultatenrekening van het volledige bedrijf: opbrengsten en alle kosten en het nettobedrijfsresultaat:

- a) arbeidsinkomen: totaal, per volwaardige arbeidskracht, per oppervlakte betaalde oppervlakte, per gewerkt uur;
- b) arbeidsinkomen bedrijfsleider: ondernemersinkomen;
- c) arbeidsinkomen gezin: gezinsinkomen;
- d) besteedbare financiële middelen;
- e) cashflow;

(4) resultatenrekening per bedrijfstak:

- a) opbrengsten en operationele kosten (eventueel ook de toegerekende structurele kosten);
- b) brutosaldi (eventueel ook het nettoresultaat als de structurele kosten werden toegerekend);

(5) technisch-economische kengetallen per bedrijfstak:

opsomming van relevante kengetallen die een technische analyse van elke bedrijfstak mogelijk moeten maken;

(6) milieu-indicatoren:

a) energiebalans:

- i) het elektriciteitsverbruik: het elektriciteitsverbruik in kWh, vermeld op de factuur met jaarafrekening van de elektriciteitsverdelers;
- ii) het aardgasverbruik: het aardgasverbruik in m³, zoals vermeld op de factuur met jaarafrekening van de aardgasverdelers;
- iii) het verbruik van petroleumproducten:
 - 1) de begin-, eindvoorraad en aankoop van het aantal liter of kilogram lichte stookolie;
 - 2) de begin-, eindvoorraad en aankoop van het aantal liter of kg extra zware stookolie;
 - 3) de begin-, eindvoorraad en aankoop van het aantal liter petroleum voor de verwarming van bedrijfsgebouwen;
 - 4) de begin-, eindvoorraad en aankoop van het aantal liter benzine;
 - 5) de begin-, eindvoorraad en aankoop van het aantal kg steenkolen voor verwarming van bedrijfsgebouwen;
 - 6) de begin-, eindvoorraad en aankoop van andere energiedragers (onder andere propaangas);
- iv) verbruik van primaire energie in joule;
- v) het totale energieverbruik in joule;

b) waterbalans:

- i) het totale waterverbruik in m³, vermeld op het heffingenformulier van de VMM;
- ii) het leidingwaterverbruik in m³, vermeld op de factuur van de openbare drinkwatermaatschappij;
- iii) begin- en eindinventaris van de meterstand van de grondwaterpomp in m³;
- iv) het verbruik van hemelwater in m³ als dat bekend is, of de dakoppervlakte waarvan regenwater opgevangen wordt en het volume hemelwateropvang in m³ als dat bekend is;
- v) het verbruik van oppervlaktewater in m³ als dat bekend is;

- vi) het aantal hectare drainage en irrigatie;
- vii) waterbesparings- en afvalwaterzuiveringstechnieken als die toegepast worden;

c) nutriëntenbalans: op basis van de indicatoren, vermeld in punt 6, c), i, ii en iii, moet een nutriëntenbalans opgesteld worden waarin minimaal de gegevens opgenomen worden, vermeld in punt 6, c), iv.

i) begin- en eindinventaris van dieren, voeders en mest:

- 1) de inventaris van de dieren: opgave van het aantal dieren, ingedeeld in verschillende categorieën, met vermelding van het gemiddelde en het totale (geschatte of gewogen) gewicht per categorie;
- 2) de inventaris van de ruw- en krachtvoerders: opgave van het totale gewicht per soort voeder;
- 3) de inventaris van mest: opgave van het totale volume en gewicht per soort mest;

ii) de aanvoer van nutriënten:

- 1) de aanvoer van dieren: aanvoer van het aantal dieren per categorie met opgave van het gewicht per dier (weging) of per categorie (raming);
- 2) de aanvoer van aangekochte ruwvoerders: opgave van het gewicht per type ruwvoer met vermelding van het RE- (ruw eiwit) en P- (fosfor) gehalte als dat bekend is;
- 3) de aanvoer van krachtvoerders: opgave van het gewicht per type krachtvoeder met vermelding van het RE- en P- gehalte, vermeld op de aankoopfactuur;
- 4) de aanvoer van meststoffen: opgave van het gewicht van aangevoerde organische en minerale meststoffen met vermelding van de samenstelling per minerale meststof en het N- (stikstof), P₂O₅- (fosfaat) gehalte van dierlijke mest als dat bekend is uit analyse;

iii) de afvoer van nutriënten:

- 1) de verkoop en sterfte van dieren: opgave van het levend gewicht van verkochte dieren per type en het gewicht van sterfte van dieren per type (geschat gewicht vilbeluik);
- 2) de verkoop van dierlijke producten: opgave van het aantal liter melk (melkafrekening, thuisverkoop, eigen consumptie en melk voor kalveren) en de hoeveelheid andere melkproducten met opgave van het eiwit- en vetgehalte als dat bekend is, het gewicht van verkochte eieren;
- 3) de verkoop van plantaardige producten (exclusief voeders voor eigen gebruik) : opgave van het aantal verkochte kg per teelt met vermelding van het RE-, P- en K-gehalte als dat bekend is;
- 4) de afvoer van mest : opgave van het aantal ton afgevoerde mest per soort met de vermelding van het N- en P-gehalte als dat bekend is uit analyse.

III.3.3. Module 3: Randvoorwaarden

Het bedrijfsadvies gaat na welke randvoorwaarden¹¹ van toepassing zijn op het bedrijf en geeft aan op welke manier de verplichtingen nageleefd moeten worden. Het advies wordt gegeven op basis van een rondgang op het bedrijf, waarbij verplicht met een checklist gewerkt wordt. Bij tekortkomingen op het bedrijf zal het bedrijfsadvies voorstellen formuleren om hieraan te verhelpen.

De checklist maakt deel uit van het schriftelijk adviesrapport: het schriftelijk adviesrapport kan bestaan uit het advies dat in de checklist verwerkt wordt, of de checklist kan aan het schriftelijk adviesrapport toegevoegd worden.

De randvoorwaarden bestaan uit enerzijds beheerseisen (RBE's) voortvloeiend uit Europese verordeningen en richtlijnen en anderzijds uit normen voor een goede landbouw- en milieueconditie van grond (GLMC's).

De randvoorwaarden hebben in het bijzonder betrekking op de volgende gebieden en aspecten:

Gebied	Aspect	Eisen en normen (zie bijlage II van Verordening nr. 1306/2013 van 17 december 2013)
A. Milieu, klimaatverandering en een goede landbouw- en milieueconditie	Water	RBE 1, GLMC 1, GLMC 2, GLMC 3
	Bodem en koolstofvoorraad	GLMC 4, GLMC 5, GLMC 6
	Biodiversiteit	RBE 2, RBE 3
	Landschap: minimaal onderhoud	GLMC 7
B. Volksgezondheid, diergezondheid en gezondheid van planten	Voedselveiligheid	RBE 4, RBE 5
	Identificatie en registratie van dieren	RBE 6, RBE 7, RBE 8
	Dierziekten	RBE 9
	Gewasbeschermingsmiddelen	RBE 10
C. Dierenwelzijn	Dierenwelzijn	RBE 11, RBE 12, RBE 13

Alle eisen en normen moeten in het adviesrapport aan bod komen en als ze niet relevant zouden zijn, moeten ze vermeld worden, met een korte toelichting waarom ze niet relevant zijn.

De na te leven randvoorwaarden staan beschreven in de brochure "De randvoorwaarden in het gemeenschappelijk landbouwbeleid" die op de website van het beleidsdomein Landbouw en Visserij kan geraadpleegd worden (zie www.vlaanderen.be/landbouw/randvoorwaarden).

¹¹ randvoorwaarden: de beheerseisen die voortvloeien uit de Europese richtlijnen en verordeningen, vermeld in bijlage II van verordening (EU) nr. 1306/2013 van het Europees parlement en de Raad van 17 december 2013 inzake de financiering, het beheer en de monitoring van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en tot intrekking van verordeningen (EEG) nr. 352/78, (EG) nr. 165/94, (EG) nr. 2799/98, (EG) nr. 814/2000, (EG) nr. 1290/2005 en (EG) nr. 485/2008 van de Raad, en de normen inzake goede landbouw- en milieueconditie die zijn vastgesteld ter uitvoering van artikel 93, eerste lid, van de voormelde verordening (EU) nr. 1306/2013, alsook wat de jaren 2015 en 2016 betreft, de instandhouding van blijvend grasland zoals bepaald in artikel 93, derde lid, van verordening (EU) nr. 1306/2013, die nader zijn omschreven in hoofdstuk 5 van het besluit van de Vlaamse Regering van 24 oktober 2014 tot vaststelling van de voorschriften voor de rechtstreekse betalingen aan landbouwers in het kader van de steunregelingen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid;

Op deze webpagina is tevens een checklist ter beschikking gesteld met als doel een zelfcontrole uit te voeren op het landbouwbedrijf in het kader van de randvoorwaarden. De inschrijver is niet verplicht deze checklist te gebruiken, maar mag ook gebruik maken van een eigen checklist.

III.3.4. Module 4: Vergroening

Het bedrijfsadvies voor de module vergroening¹² behandelt ten minste de volgende **vijf adviesonderdelen**:

(1) Algemeen

Het adviesonderdeel "Algemeen" bestaat uit de volgende vier subonderdelen:

- Wat is het doel van de vergroeningsvereisten?
- Wat is de hoogte van de vergroeningspremie? Geef aantal en waarde van de betalingsrechten, de waarde van de basisbetaling en van de vergroeningsbetaling.
- Is vergroening verplicht? Bepaal het areaal bouwland, blijvend grasland, EKBG, blijvende teelten.
- Wat zijn de gevolgen als niet voldaan wordt aan de vergroeningsvereisten?

(2) Ecologisch aandachtsgebied (EAG)¹³

Het adviesonderdeel "Ecologisch aandachtsgebied" bestaat uit de volgende zeven subonderdelen:

- Wat zijn de EAG verplichtingen op het bedrijf?
- Op welke wijze kan EAG in Vlaanderen worden ingevuld (types)?
- Welk type van invulling van EAG is voor mijn bedrijf het beste (financieel, tijdsbestek,...)?
- Hoe werken de omzettingsfactoren?
- Welk EAG is er op het bedrijf al aanwezig en hoe duid je het aan op het e-loket?
- Hoe kan de landbouwer aan de EAG vereiste voldoen: ontwikkel 3 opties en vermeld de voordelen voor elke optie?
- Welke veiligheidsmarge hanteren?

(3) Gewasdiversiteit

Het adviesonderdeel "gewasdiversiteit" bestaat uit de volgende vier subonderdelen:

- Wat zijn de algemene gewasdiversiteitsvereisten?
- Welke gewasdiversiteit is aanwezig op het bedrijf?
- Hoe kan de landbouwer aan de gewasdiversiteitsvereisten voldoen: ontwikkel 3 opties?
- Hoe kan hij tegelijk gebruik maken van AMKM onder pijler II?

(4) Blijvend grasland (incl. Ecologisch kwetsbaar BG)

Het adviesonderdeel "blijvend grasland" bestaat uit de volgende drie subonderdelen:

- Wat wordt bedoeld met blijvend grasland
- Wat is het generiek behoud van blijvend grasland?
- Wat is ecologisch kwetsbaar blijvend grasland? Vermeld ook eventueel andere aanwezige types bescherming zoals die onder het natuurdecreet of natuurvergunningsplicht.

¹² vergroening: de klimaat- en milieuvriendelijke landbouwpraktijken, vermeld in titel III, hoofdstuk 3, van verordening (EU) nr. 1307/2013;

¹³ ecologisch aandachtsgebied: een gebied als vermeld in artikel 46, tweede lid, van verordening (EU) nr. 1307/2013 van het Europees Parlement en de Raad van 17 december 2013 tot vaststelling van voorschriften voor rechtstreekse betalingen aan landbouwers in het kader van de steunregelingen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 637/2008 van de Raad en Verordening (EG) nr. 73/2009 van de Raad.

(5) Samenvattend advies

Het adviesonderdeel “Samenvattend advies” bestaat uit drie subonderdelen die de onderdelen (2), (3) en (4) samenvatten:

- Ecologisch aandachtsgebied
- Gewasdiversiteit
- Blijvend grasland

III.3.5. Module 5A: Biodiversiteit: Agromilieuoacties met betrekking tot biodiversiteit

Het bedrijfsadvies onder deze module moet inhoudelijk verder gaan dan de wettelijke eisen zoals bedoeld in de randvoorwaarden en de vergroening, waarover advies wordt gegeven in respectievelijk module 3 en 4.

Het bedrijfsadvies heeft minstens betrekking op volgende **drie adviesonderdelen**:

(1) Randvoorwaarden

Het advies behandelt RBE2 en RBE3 van de randvoorwaarden (zie punt III.3.3.).

(2) PDPO III-agromilieuoacties

Het advies behandelt de agromilieuoacties¹⁴ zoals opgenomen in PDPO III, inclusief concreet advies over de toepasbaarheid op het bedrijf.

(3) Andere agromilieuoacties

Het advies behandelt minstens twee agromilieuoacties die niet onder PDPO III vallen, inclusief concreet advies over de toepasbaarheid op het bedrijf.

Bij de adviesonderdelen 2 en 3 over de agromilieuoacties worden volgende elementen besproken:

- de bespreking van de ligging van het bedrijf ten opzichte van natuurwaarden en de bijbehorende potenties om bij te dragen tot natuur en milieu;
- de bespreking van mogelijke doelen voor landbouwgerelateerde soorten;
- Inventarisatie van relevante landschapselementen op het bedrijf, die kunnen bijdragen tot soortenbescherming;
- gevolgen van de voorstelde acties voor het landbouwbedrijf (op economisch – ecologisch – sociaal vlak).

De Vlaamse Overheid, Departement Landbouw en Visserij, stelt op haar website een Praktijkids Natuur ter beschikking die als achtergronddocument gebruikt kan worden bij deze bedrijfsadvisering.

¹⁴ agromilieuo- en klimaatmaatregelen: verbintenissen die landbouwers afsluiten voor de uitvoering van landbouwpraktijken die een positieve bijdrage leveren tot het milieu en het klimaat met toepassing van artikel 28 van verordening (EU) nr. 1305/2013

III.3.7. Module 5C: Biodiversiteit: Link tussen biodiversiteit en veerkracht van het agro-ecosysteem, link tussen monoculturen en gevoeligheid voor ziekten en extreme klimatologische gebeurtenissen, informatie over invasieve soorten

Het bedrijfsadvies onder deze module moet inhoudelijk verder gaan dan de wettelijke eisen zoals bedoeld in de randvoorwaarden en de vergroening, waarover advies wordt gegeven in respectievelijk module 3 en 4.

Het bedrijfsadvies heeft minstens betrekking op volgende **zeven adviesonderdelen**:

(1) Randvoorwaarden

Het advies behandelt RBE2 en RBE3 van de randvoorwaarden (zie punt III.3.3.).

(2) Natuurwaarden en waardevolle elementen en soorten

Het advies behandelt de ligging van het bedrijf t.o.v. natuurwaarden in het landbouwgebied, en behandelt de waardevolle elementen en soorten op het bedrijf.

(3) Biodiversiteit en veerkracht

Het advies behandelt de link tussen biodiversiteit en de veerkracht van het agro-ecosysteem en de concrete betekenis daarvan voor het bedrijf.

(4) Ecosysteemdiensten

Het advies behandelt het concept ecosysteemdiensten en de concrete betekenis daarvan voor het bedrijf.

(5) Functionele agrobiodiversiteit

Het advies behandelt de toepassing van functionele agrobiodiversiteit, inclusief concreet advies over de mogelijkheden (inclusief de opties voor PDPO III- en andere maatregelen) op het bedrijf.

(6) Monoculturen

Het advies behandelt de link tussen monoculturen en de gevoeligheid voor ziekten en extreme klimatologische gebeurtenissen, inclusief het belang van gewasrotatie en –diversificatie en de concrete betekenis voor het bedrijf.

(7) Invasieve soorten

Het advies behandelt invasieve soorten:

- a) de invasieve soorten die voorkomen op het bedrijf of waarvoor een aanneembaar risico bestaat dat zij kunnen voorkomen op het bedrijf en de gevolgen ervan voor de biodiversiteit;
- b) de relevante wetgeving, met inbegrip van de verplichtingen in het kader van de randvoorwaarden (GLMC 7);
- c) de preventieve maatregelen en beheermaatregelen die genomen kunnen worden, inclusief de ondersteuning die daarvoor bestaat;
- d) de mogelijke schaderegelingen voor invasieve soorten.

III.3.8. Module 6A: Maatregelen met betrekking tot klimaat;

Het bedrijfsadvies onder deze module moet inhoudelijk verder gaan dan de wettelijke eisen zoals bedoeld in de randvoorwaarden en de vergroening, waarover advies wordt gegeven in respectievelijk module 3 en 4.

Het bedrijfsadvies heeft minstens betrekking op volgende **drie adviesonderdelen**:

(1) Randvoorwaarden

Het advies behandelt de verplichtingen voortvloeiend uit de randvoorwaarden (GLMC4, GLMC5 en GLMC 6, zie punt III.2.3.).

(2) PDPO III-maatregelen

Het advies bespreekt de volgende PDPO-III maatregelen in functie van de specifieke bedrijfssituatie: maatregelen 4 (VLIF), 8 (bos en agroforestry), 10 (agromilieu) en 11 (biologische landbouw)¹⁵.

(3) Andere klimaatacties

Het advies behandelt minstens twee klimaatacties die niet onder 1° en 2° vallen, maar die als technisch, economisch haalbaar en maatschappelijk aanvaardbaar kunnen worden beschouwd, waaronder mitigatiemaatregelen zoals:

- een beter stal- en mestbeheer (vb. emissiearme stalsystemen en –vloeren, mestopslag, vergisting van bedrijfseigen mest,...),
- een verminderd/beter gebruik van (hernieuwbare) energiebronnen,
- mitigatiemaatregelen in de veeteelt (voederstrategieën, productiviteitsstijging, diergezondheid, stressreductie, langleeftbaarheid productief melkvee, aanhouden jongvee, ...)
- maatregelen binnen de bedrijfsvoering (precisielandbouw, verhoogde N-efficiëntie, keuze voor duurzame landbouwsystemen, sluiten van kringlopen en valorisering van nevenstromen, ...)
- maatregelen op vlak van landgebruik (vernieuwing grasland, verhoging aandeel eiwithoudende gewassen i.k.v. de voederbehoefte, verhoging areaal bodembedekkers/vanggewassen, koolstofopslag in biomassa of bodem, verhoging oppervlakte meerjarige vlinderbloemigen (luzerne, gras/klavers, ...), ...

en

Adaptatiemaatregelen zoals:

- Preventie van hittestress bij dieren
- Maatregelen ter besparing, hergebruik en alternatief gebruik van water
- Omschakeling naar resistentere gewassen en rassen

¹⁵ <http://lv.vlaanderen.be/nl/landbouwbeleid/plattelandsontwikkeling/pdpo-iii-maatregelen>

De maatregelen opgesomd in adviesonderdeel 2 en 3 moeten een wezenlijke reductie op het gebied van methaan-, lachgas- en/of CO₂-emissie en/of koolstofopslag (mitigatie) verwezenlijken, zonder negatieve effecten op klimaatadaptatie of andere duurzaamheidsaspecten.

Geef hierbij een kosten-batenanalyse op maat van het bedrijf en, indien mogelijk, een raming van het broeikasgasreductiepotentieel (emissiereductie of koolstofopslag).

III.3.9. Module 6B: Energie

Bedrijfsadvies met betrekking tot energieverbruik moet gegeven worden volgens de drie basisprincipes van Trias Energetica: een maximale energiebesparing, een maximaal gebruik van hernieuwbare energie en een optimale benutting van fossiele brandstoffen.

Bedrijfsadvies moet minimaal volgende vier adviesonderdelen bevatten:

(1) Energieaudit

Het advies omvat de uitvoering van een energieaudit en het opstellen van een auditrapport inclusief:

- (a) het verzamelen van gegevens,
- (b) de verwerking van de informatie,
- (c) het opstellen van een auditrapport met:
 - het profiel van het energieverbruik,
 - de vergelijking met andere bedrijven,
 - de aanbevelingen voor besparingen en hernieuwbaar energieverbruik.

(2) Nieuwbouw en renovatie

Het advies omvat bij nieuwbouw en renovatie advies over de optimalisatie van de gebouwconstructie en het binnenklimaatstelsel, conform de actuele energieprestatieregeling vanaf 1 januari 2015¹⁶.

(3) PDPO III-maatregelen

Het advies behandelt voor de specifieke bedrijfssituatie de mogelijkheden die PDPO III-maatregelen 1 en/of 4 kunnen bieden met betrekking tot verbetering van het energieverbruik¹⁷.

(4) Andere energiemaatregelen.

Het advies behandelt de mogelijkheden die andere energiemaatregelen kunnen bieden met betrekking tot verbetering van het energiegebruik (zie www.enerpedia.be)

Geef bij elk van de vier adviesonderdelen een kosten-batenanalyse (inclusief energiebesparing) op maat van het bedrijf.

¹⁶ <https://www.energiesparen.be/EPB-pedia/indeling-gebouw/bestemming>

¹⁷ <http://lv.vlaanderen.be/nl/landbouwbeleid/plattelandsontwikkeling/pdpo-iii-maatregelen>

III.3.10. Module 7A: Water: Geïntegreerde gewasbescherming IPM (Integrated Pest Management)

Het bedrijfsadvies onder deze module moet inhoudelijk verder gaan dan de wettelijke eisen zoals bedoeld in de randvoorwaarden en de vergroening, waarover advies wordt gegeven in respectievelijk module 3 en 4. Bij de adviesverlening moet rekening gehouden worden met de code goede landbouwpraktijk. Daarbij dient onderscheid gemaakt te worden tussen wat wettelijk verplicht is volgens de Vlaamse en federale wetgeving, en wat verder gaat dan deze wettelijke verplichtingen, maar gebaseerd is op de code goede landbouwpraktijk.

Het advies handelt over geïntegreerde gewasbescherming zoals gedefinieerd in het besluit van de Vlaamse Regering van 5 december 2014 houdende de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming voor professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen. De **drie adviesonderdelen** die minimaal in dit advies aan bod komen zijn:

(1) Algemene beginselen

Het advies behandelt de algemene beginselen van geïntegreerde gewasbescherming zoals vermeld in de bijlage van het in het besluit van de Vlaamse Regering van 5 december 2014 houdende de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming voor professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen.

(2) Concretewijze

Het advies behandelt de concrete wijze waarop de land- of tuinbouwer aan de algemene beginselen vermeld in 1° kan voldoen, voor minstens één sector waarin het bedrijf actief is. De bedrijfsadviseur moet zich hiervoor baseren op de gewas- of sectorspecifieke richtsnoeren ('checklists') zoals vermeld in het tweede lid van artikel 5 van het besluit van de Vlaamse Regering van 5 december 2014 houdende de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming voor professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen. Over de punten in de checklist waaraan niet voldaan wordt, moet de land- of tuinbouwer grondig geadviseerd worden.

(3) Registratie

Het advies behandelt de registratie bij een erkend controleorgaan zoals vermeld in art. 6 van het besluit van de Vlaamse Regering van 5 december 2014 houdende de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming voor professionele gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen.

III.3.11. Module 7B: Water: KRW (Kaderrichtlijn water)

(A) Advies

Het bedrijfsadvies onder deze module moet inhoudelijk verder gaan dan de wettelijke eisen zoals bedoeld in de randvoorwaarden en de vergroening, waarover advies wordt gegeven in respectievelijk module 3 en 4. Bij de adviesverlening moet rekening gehouden worden met de code goede landbouwpraktijk. Daarbij dient onderscheid gemaakt te worden tussen wat wettelijk verplicht is volgens de Vlaamse en federale wetgeving, en wat verder gaat dan deze wettelijke verplichtingen, maar gebaseerd is op de code goede landbouwpraktijk.

De inhoud van een wateraudit en het bijhorende auditrapport behelst het volgende:

1. Verzamelen van gegevens (grondwatervergunningaanvraag, peilmetingen en analyseresultaten, ...) van ten minste de laatste 5 jaren;
2. De waterbalans:
 - a. Het waterverbruik (preferentieel op basis van debietmeters):
 - i. per waterbron (leidingwater, grijswater, gespannen grondwater, freatisch grondwater, hemelwater, oppervlaktewater, hergebruikt water, ...), inclusief het debiet van het geloosd bedrijfsafvalwater,
 - ii. per toepassing/proces in het bedrijf;
 - b. Een waterverbruikschema op bedrijfsniveau;
 - c. Een vergelijking van het waterverbruik met vooropgestelde richtwaarden (BBT, kengetallen, ...);
 - d. De minimale waterkwaliteit die nodig is voor de verschillende toepassingen en/of processen;
 - e. Een vergelijking van de al aanwezige waterzuiveringsbehandelingen die in het bedrijf toegepast worden (opgesplitst per waterbron en per toepassing en/of proces indien relevant) met de minimale waterkwaliteit die nodig is voor de verschillende toepassingen en/of processen.
3. De potentieel aanwezige waterbronnen op het bedrijf (leidingwater, grijswater, gespannen grondwater (aanwezige watervoerende lagen), freatisch grondwater, hemelwater, hergebruikt water, ...) in kaart brengen;
4. Inschatten welke extra waterbehoefte er nodig is in periodes van waterschaarste of droogte en aangeven hoe die extra benodigde capaciteit kan bekomen worden op bedrijfsniveau of eventueel via samenwerking met andere bedrijven;
5. Een olijsting van de al genomen waterbesparende maatregelen of maatregelen om afbouw van grondwaterwinning uit grondwaterlichamen in ontoereikende toestand te realiseren, inclusief maatregelen op het gebied van hergebruik van water en gebruik van alternatieve waterbronnen;
6. Een olijsting van mogelijke nieuwe waterbesparende maatregelen of maatregelen om afbouw van grondwaterwinning uit grondwaterlichamen in ontoereikende toestand te realiseren, waarbij aangegeven wordt:
 - a. Bij welke toepassing potentieel minder (grond)water kan gebruikt worden;
 - b. Bij welke toepassing potentieel gerecupereerd water kan gebruikt worden;
 - c. Bij welke toepassing potentieel een andere waterbron kan gebruikt worden;
 - d. Welke rassen/gewassen zijn beter bestand tegen waterschaarste en droogte of wateroverlast én kunnen een evenwaardig alternatief vormen in kader van het teeltplan;
7. Op basis van een kosten-batenanalyse (m.i.v. economische en technische randvoorwaarden) wordt door middel van een wateraanwendingsplan een optimaal afbouwscenario, inclusief timing, voor grondwaterwinning uit grondwaterlichamen in ontoereikende toestand opgesteld.

III.3.12. Module 8: Bodem

Het bedrijfsadvies onder deze module moet inhoudelijk verder gaan dan de wettelijke eisen zoals bedoeld in de randvoorwaarden en de vergroening, waarover advies wordt gegeven in respectievelijk module 3 en 4.

Het bedrijfsadvies behandelt volgende **drie adviesonderdelen**: erosiebestrijding, bodemvruchtbaarheid en bodemverdichting. Het advies moet verder gaan dan het verstrekken van algemene informatie over deze thema's. De concrete bedrijfssituatie moet geëvalueerd worden en er moeten concrete aanbevelingen gedaan worden op zowel bedrijfs- als perceelsniveau. Het advies moet ondersteund worden met kaartmateriaal, waar relevant. Ook eventuele meetresultaten en fotomateriaal bieden een meerwaarde.

(1) Erosiebestrijding

Minimaal komen de volgende advieelementen aan bod, steeds toegepast op de concrete bedrijfssituatie:

- gewaskeuze in functie van de erosiegevoeligheid van de percelen;
- bodembeheer ter preventie van bodemerosie: niet-kerende bodembewerking, bodembedekking en belang van OC-gehalte en pH;
- mogelijke teelttechnische maatregelen om erosie te bestrijden;
- mogelijke effectgerichte maatregelen om erosie te bestrijden;
- mogelijke vrijwillige maatregelen met steun:
 - mogelijke agromilieuoacties, in het bijzonder agromilieumaatregelen en beheerovereenkomsten zoals opgenomen in PDPO III (o.a. grasstroken, strategisch gelegen grasland en dammen uit strobalen);
 - kleinschalige erosiebestrijdingswerken in samenwerking met de gemeente in kader van het Erosiebesluit (o.a. aarden dammen met erosiepoel, bufferbekkens en buffergrachten).
- VLIF (maatregel 4 uit PDPO III)¹⁸:
 - steun voor productieve investeringen voor machines voor grondbewerking;
 - steun voor niet-productieve investeringen voor dammen uit plantaardige materialen en aanleg van kleine landschapselementen.
- verplichtingen voortvloeiend uit de randvoorwaarden (GLMC4, GLMC5 en GLMC 6; zie punt III.3.3.).

Concrete problemen van bodemerosie moeten op perceelsniveau geëvalueerd worden. Op basis van deze evaluatie worden vervolgens bedrijfsspecifieke en perceelsspecifieke aanbevelingen geformuleerd.

(2) Bodemvruchtbaarheid

Advies over bodemvruchtbaarheid heeft minimaal betrekking op het belang van (verhoging van) het organisch materiaal en het behoud van koolstofrijke bodems, alsook op het belang van gewasrotaties, en wordt steeds toegepast op de concrete bedrijfssituatie en rekening houdend met de verplichtingen voortvloeiend uit de randvoorwaarden (module 3):

- beoordeling van de toestand van de percelen op het vlak van organische koolstof, pH en nutriënten (op basis van bodemanalyses, indien beschikbaar);
- mogelijkheden om het OC-gehalte in de bodem te behouden of zo nodig te verhogen (organische bemesting, onderwerken van groenbedekkers en gewasresten,...);
- evaluatie van de op het bedrijf toegepaste teeltrotaties.

Concrete problemen van bodemvruchtbaarheid moeten op perceelsniveau geëvalueerd worden. Op basis van deze evaluatie worden vervolgens bedrijfsspecifieke en perceelsspecifieke aanbevelingen geformuleerd.

¹⁸ <http://lv.vlaanderen.be/n1/landbouwbeleid/plattelelandsontwikkeling/pdpo-iii-maatregelen>

(3) Bodemverdichting

Het advies behandelt zowel het voorkomen als remediëren van bodemverdichting en wordt steeds toegepast op de concrete bedrijfssituatie. Het advies heeft minstens betrekking op:

- machinekeuze en belasting per wiel (gewicht machine, gewicht lading, gewichtsverdeling over de assen);
- belang van bandendruk;
- tijdstip en frequentie van bodembewerking;
- draagkracht van de bodem (vochtgehalte, OS-gehalte en bodemstructuur);
- (zo nodig) remediëren van bodemverdichting;
- VLIF-steun voor bandendrukwisselsystemen en lagedrukbanden (maatregel 4 uit PDPO III¹⁹).

Concrete problemen van bodemverdichting moeten op perceelsniveau geëvalueerd worden. Op basis van deze evaluatie worden vervolgens bedrijfsspecifieke en perceelsspecifieke aanbevelingen geformuleerd.

III.3.13. Module 9: Arbeidsveiligheid

De advisering over deze module moet zowel het adviesonderdeel (1) algemene welzijnsaspecten als het adviesonderdeel (2) specifieke landbouwgerelateerde arbeidsveiligheidsaspecten bevatten:

- Wat betreft de “algemene welzijnsaspecten” moet de landbouwer ingelicht worden over het al dan niet voldoen aan de algemene welzijnsregels en het advies moet ook aangeven bij welke instanties hij hierover meer informatie kan inwinnen.
- Wat betreft de “specifieke landbouwgerelateerde arbeidsveiligheidsaspecten” moet inhoudelijk gedetailleerd advies gegeven worden, specifiek voor de betreffende bedrijfssituatie.

(1) Algemene welzijnsaspecten

De van toepassing zijnde bepalingen van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk moet toegelicht worden:

- Het advies stipt voor de maatregelen in art. 4§1 aan op welke wijze ze invulling kunnen krijgen op het bedrijf, met toepassing van de preventiebeginselen opgesomd in art. 5§1 en de handelswijzen opgesomd in art. 6.
- Het advies geeft duidelijk aan waar de landbouwer terecht kan voor meer informatie of gedetailleerd advies (naam instantie/dienst, website, telefoonnummer,...).

Dit deel betreft dus een opsomming van aspecten die van toepassing zijn en een beschrijving van de mate waarin ze al (correct) uitgevoerd worden of nog uitgevoerd moeten worden. De landbouwer moet weten op welke vlakken hij actie moet ondernemen en bij wie hij terecht kan voor bijkomend advies rond bepaalde aspecten.

¹⁹ <http://lv.vlaanderen.be/nl/landbouwbeleid/plattelelandsontwikkeling/pdpo-iii-maatregelen>

4° Voorschriften met betrekking tot elektriciteit en verlichting

- a) staat elektrische leidingen, aarding, schakelkast en schakelaars
- b) keuring
- c) aanpassingen in vochtige omgeving
- d) lichtsterkte

5° Voorkomen van brand en explosie

- a) opslag brandbaar, ontvlambaar en explosief materiaal
- b) nood- en evacuatieplannen
- c) brandblusvoorzieningen

6° Voorkomen van rug- en gewrichtsklachten

- a) houding bij heffen en tillen van lasten
- b) werken met machines
- c) inrichting werkplaats
- d) organisatie werk
- e) ergonomie

7° Omgaan met gevaarlijke producten

- a) gebruik gevaarlijke producten en persoonlijke beschermingsmiddelen
- b) opslag van en toegang tot gevaarlijke producten
- c) opslag van persoonlijke beschermingsmiddelen

8° Voorkomen van en beschermen tegen stof, (mest)gassen en dampen

- a) voorkomen, gebruik persoonlijke beschermingsmiddelen
- b) ventilatie

9° Voorkomen van en beschermen tegen geluidsoverlast en trillingen

- a) voorkomen, gebruik persoonlijke beschermingsmiddelen

10° Risicobeheer ten opzichte van derden op het bedrijf:

- a) bezoekers
- b) leveranciers
- c) kinderen
- d) klanten
- e) onderaannemers
- f) loonwerkers
- g) externe firma's

III.3.14 Module 10: Technisch advies verwerking primaire landbouwproducten (voeding)

Het advies voor deze module:

- betreft **technisch** advies met betrekking tot de verwerking van primaire landbouwproducten voor voedingsdoeleinden en/of
- betreft **technisch** advies met betrekking tot valorisatie van neven- of reststromen die ontstaan bij de verwerking van primaire landbouwproducten voor voedingsdoeleinden.

Het betreft in beide gevallen verwerking waarbij primaire landbouwproducten betrokken zijn geproduceerd op het eigen land- of tuinbouwbedrijf van de land- of tuinbouwer die advies aanvraagt. Het

////////////////////////////////////

kan gaan om een nog op te starten verwerking of al bestaande verwerking op het bedrijf. Het advies en het schriftelijk adviesrapport bevatten de **drie adviesonderdelen** die hieronder worden opgesomd. Het schriftelijk adviesrapport kan verduidelijkt worden door figuren/ foto's/ schema's/ tabellen,....

(1) Projectomschrijving

In dit onderdeel wordt een antwoord gegeven op volgende vragen:

- Welk primair landbouwproduct betreft het?
- Wat is de concrete vraag van de land- of tuinbouwer?
- Betreft het:
 - o de ontwikkeling van of de verwerking tot een nieuw product EN/OF
 - o een probleem bij de verwerking van een bestaand product EN/OF
 - o de valorisatie van reststromen die ontstaan bij de verwerking van de primaire landbouwproducten tot voeding?
- Welk van volgende onderzoeken zullen het advies ondersteunen (minstens één van de twee moet gebeuren):
 - o Laboratoriumanalyses EN/OF
 - o Testen/metingen door middel van gespecialiseerde apparatuur? EN/OF

Het technisch advies kan verder ondersteund worden door berekeningen/simulaties.

(2) Uitwerking van het project

In dit onderdeel wordt vanuit technisch oogpunt een antwoord gegeven op volgende vragen:

- Welke aspecten werden onderzocht?
- Hoe werden ze onderzocht?
 - o Welke analyses werden uitgevoerd? EN/OF
 - o Welke testen werden uitgevoerd?
- Wat zijn de resultaten?

(3) Actiepunten voor de land- of tuinbouwer

In dit onderdeel wordt een antwoord gegeven op volgende vragen:

- Wat is het advies aan de landbouwer op basis van de gedane analyses en/of uitgevoerde testen?
- Welke zijn de concrete actiepunten voor de landbouwer?
- Welke verdere analyses en/of testen zijn eventueel nog wenselijk?

